

MÖRTÉNETHI APOK.

FELELŐS SZERKESZTŐ
K. PAPP MIKLÓS.

Megjelenik minden vasárnap. — Előfizetési ár: Félévre 6 f. Egész évre 12. f. — Szerkesztőségi iroda:
Lyceumi nyomda. — Kiadó hivatal: Gr. Teleki Domokos ház nagypiacz.

B. WESSELÉNYI MIKLÓS

HÜTLENSÉGI BŰNPERE.

Közli: Jakab Elek.

VII.

AZ ALPERES DEREKAS VÉDELME.

(Folytatás.)

Huszonharmadik.) Kölcsey Gábor: nyilván kifejezte (alperes), hogy a kormányon a dicasteriumokat és tanácsosokat érti, mint mások is értik nálunk.

24.) Vályi Lajos: „igy felelt (az alperes), a királyi felségtől megkülönböztetem a kormányt, mely alatt értem a körülte levő minisztereit s tanácsadóit, kik a legjobb fejedelemnek is tanácsolhatnak roszat.”

25.) Lániczki Antal: „tisztán érthető szavakkal kimagyarázta (alperes), hogy valamint mindig, úgy most is megkülönböztette (a felséget a kormánytól) és hogy mondott szavait nem ő felségére kívánja érteni.”

26.) Sánta Imre: „azt mondta (alperes), hogy ő a kormányról szól, melyet ő — mint mindenkor, úgy most is — a királyi felség sérthetetlen személyétől egészen megkülönböztetni kíván, ezen kinyilatkoztatása után senki többé ellene nem szólott.”

27.) Galgóczy Pál: „b. Wesselényi egyenes értelmű szavakkal kimagyarázta, hogya kormány nevezeten mindig fő dicasteriumokat ért.”

28.) Fábíán Gábor: „igy fejezte ki magát

(az alperes), én a kormány néven nem az én kegyelmes fejedelmemet, kit én jobbágyi alázatossággal tisztetek, értem, hanem a minisztereket, a dicasteriumokat.”

29.) Katona József: „a kormány szót, hogy mit értett rajta, mindenkor megmagyarázta; a felség királyi szent személyétől megkülönböztette.”

30.) Nagy Elek: „a királyi felség és kormány közt gondosan különbséget tett.”

31.) Mányoky Károly: „különösen kitüntette a különbséget (alperes), melyet a kormány és felség szentséges személye közt tisztel.”

32.) Ruzska András: „b. Wesselényi tisztán kimondotta, hogy ő kir. felség s kormány között valamint mindenkor, úgy most is különbséget teszen.”

33.) Domahidy Pál: „azon panaszos beszédet b. Wesselényi hogy épen nem a felséges uralkodó szent személyéről, hanem a kormányzások számos tagjairól mondotta s értette légyen, elegendően tudunkra adta.”

34.) Boros Felix: „ő (az alperes) a felségtől mindenkor megkülönböztette a kormányt.”

35.) Gyene Károly: „jól tudom, hogy — — ily felelt (az alperes), én a kormányt mindenkor meg szoktam különböztetni felséges koronás fejedelmemtől. És csakugyan meg is különböztette, mikor csak hallottam.“

36.) Nagy Ignác: „a báró megmagyarázta, hogy a kormány nevezet alatt épen nem ő felségét, kit most is, mint egyébkor is, mindig a legmélyebb jobbágyi tisztelettel s hódolással emlegetett, de tanácsosait, dicasteriumait érti, s ezen magyarázattal nemcsak másod alispán ur, de az egész terem is megelégedni látszatott.“

37.) Szováthy Zsigmond: „a királyt és kormányt ez alkalommal is, valamint máskor, úgy különböztette meg, hogy ő kormány nevezet alatt csak magát a kormányzó testet, consiliumot, cancellariát, kormányzó minisztereket érti a felséges király személy kivételével.“

38.) Gerzon Ferenc: „megmagyarázta (alperes), hogy a kormány alatt nem a felségszentséges személyét, hanem az igazgató dicasteriumokat érti, mely magyarázat után Uray alispán is b. Wesselényi Miklós ur ellen többet nem szólott.“

39.) Domahidy Gedeon: „a királyi felséget tőle (alperestől) mindenkor legmélyebb tisztelettel említeni és a kormánytól igen megkülönböztetni hallottam.“

AZ ALPERES CÉLZATÁT ÉRDEKLŐ ÁLTALÁNOS VÁDAKRÓL.

Menjünk már a felperesnek második általános vádjára által, miszerint:

Alperes a közcsendet háborította s a status ellen ingerlő beszédet tartott, melynek lázító célzata volt.

Erre mindenek előtt meg kell jegyezni:

1-ör. Miszerint azt, hogy a közcsendet háborította, mivel ez factum, a felperes csak úgy állíthatná, ha a közcsend valóban megzavarodott volna. Ugyde nem hogy alperes beszédeinek a közcsend s békességre valami zavaró s káros következtetési lettek volna, sőt azon közgyűlésben is csak egyetlen egy volt,

ki a beszélőt félreértvén, egy mondásán felakadott; s ezen egyetlen egy is az alperes által tett felvilágosítás következtetésében tökéletesen megnyugodott, és így arra nézve, hogy alperes a közcsendet háborította volna, épen a factum az, t. i. hogy a közcsend fel nem háborodott, egyenesen a kir. fiscus vádja ellen szól.

2.) Azon vád tehetésére, hogy alperes lázító beszédet tartott, felperesnek azon egész beszédet vagy beszédeket elő kellene mutatni s be kellene bizonyítani. Azonban felperes kir. fiscus magyarázhatatlan könnyelműséggel a beszédek tartalmáról hallgatott s egyedül az általa a 4-ik kérdőpontban irt néhány szavakkal tölti idejét s azokból igyekszik a világ minden bűneit alperes fejére hárítani.

De épen ez valóban nagy bizonyosága alperes ártatlan voltának, hogy midőn lázítási váddal fejét és javait keresik, ugyanakkor a legrosszabb akarat minden jelenségei mellett sem tudnak ellene egyebet mutatni egyetlen egy periodusnál, még pedig éretlen észszel, gondolatokat fűzni nem tudó fejjel kigondolt rossz periodusnál. Hiszi-e a felperes kir. fiscus, hogy egyetlen egy sentenciával a status ellen lázítást indítani lehessen? Bajos gondolni, hogy századunkban, s épen a magas hivatalok emberei az ezeregy éjszaka meséiből szedik tudományaikat. Ezen mesékben igenis vagnak példák, hogy bizonyos rövid, rendszerint értelmetlen de varázsserejű szavak roppant következményeket állítottak elő. Alperes a maga szerencsétlenségére ily varázs birtokában soha sem volt, azért képzelni sem tudja, hogyan vetemedhessék valaki azon bohóságára, hogy az európai közönséges mély béke idején tanácskozás végett együtt ülő polgárok között néhány összefüggés nélkül oda vetett értelmetlen szavakkal status elleni lázadást gerjeszteni törekedjék.

Mielőtt ezen vádat részletesen vizsgál-nók, s mielőtt a tanúknak is az eránti nyilatkozásaikat elősorolnók, mivel a kir. fiscus alperesnek célzatát feszegeti s lázítást akar reá fogni, s ily lázítási célzatot oly beszédekben keres, melyek előtte ismeretlenek: azért s a vád szörnyű és valóban oktalan voltáért szükséges előbb célzatról, lázítási törekvéstről s az alperes saját beszédéről általánosan szólni.

Intentív célzat, szándék, ez az, mi emberben legkevesebbé lehet mások tudhatásának tárgya, születtje az akaratnak, gondolatnak, mi emberben lesz s enyészteig létezhetik a nélkül, hogy azt más tudná, gyakran csak sejdítené is. Gondolatot vizsgálat tárgyává tenni s akarni fürkészni, hogy valaki mit gondol, képtelenség; nem sokkal kisebb képtelenség annak elhatározását akarni, hogy valakinek keble rejtekében mi szándék, mi célzat van?

Az a nagy bölcsességű férfi, ki országgyűlésünkön az elnökséget annyi évek óta viseli, a főherczeg nádor jól érzette ezen igazságot s követésre méltó példát tűzött a kir. fiscus elébe, midőn 1833-ki márczius 28-ki országos ülésben a vallási tárgy fennforogtában a protestánsokat ros czélzattal vádoló pécsi püspököt meginté: „ő excellentiája ne magyarázgassa mások czélzásait s a szív rejtelseit, melyek előtte tudva nem lehetnek; ők, kik catholicusok — úgy hiszik — csak békét, szeretettel egyetértést óhajtanak; ennél fogva sértés nélkül a másik félről sem lehet egyebet feltenni.“

Felperes kir. fiscus jól emlékeztetik ezen oly sokak előtt oly nagy nyilvánossággal mondott bölcs szavakra, s mégis azokat nemcsak nem követi, hanem arról is elfelejtkezik, mi a józan észnek örökös törvénye s törvénykönyvünkben is Mátyás VI. Decr. 13-ik cikkelye, miszerint: „de intentione praeter Deum nemo recte judicare potest,“ és emberi gyarlóságának szűk határain túl lépve, sziveket és veséket akar vizsgálni s a kebel mélyében rejtett szándék s célzat felett itélni.

Való ugyan, szándék s célzat az, a mi minden tetre az erény vagy vétek bélyegét nyomja. De tetteknek kell lenni, hogy az emberi szűk határu belátás azt megfoghassa, láthassa. Tett nélkül kívül van az mások tudhatása körén.

Ez az oka, hogy a tettek valódi becseről s érdemeiről ember nem itélhet, s bírónak is tisztje s hatása köre csak az, hogy tettel, mi következései által káros vagy veszedelmes, másokat ijesztő példaadással

eltávoztasson, a tevőnek pedig javítása vagy a tett ismételésében megakadályozása által azt meggátolja.

Tetteknek is szándékát, indító okát bírónak vizsgálni a legkényesebb feladás, mert minden jelek, mik arra mutatnak, nagyon csálhatók s igen gyakran csálók; valódi hévmértéke pedig csak az emberi szívben van, hova egyedül a mindenható Isten tekinthet. Nemcsak vizsgálni pedig, hanem el is itélni tettekből szándékot nemcsak kényes, de lehetetlen, mert mi csálható s következőleg nem bizonyos, abból itélni nem lehet.

Ha már tettekből sem lehet szándékról csálhatatlan bizonyossággal itélni, hát tett nélkül nem képtelenség-é arról itélni akarni? Nem valami tettekből szándékra vonni következtetést, hanem szándékból (mit tett nélkül tudni nem lehet) következtetni tettet több mint képtelenség!

Azt mondja talán valaki, hogy nemcsak tettekből, hanem beszédből is lehet szándékról itélni. Igenis lehet, hogy ha a beszéd a szándékról vallomástételt foglalja magában, de különben nem, mert nem minden beszéd mutat szándékot, hogy pedig valami minő célzattól vagy szándékból mondatott: annak magyarázata a magyarázó önkényétől függvén, semmi bizonyossággal nem bír.

Annyival inkább, midőn egy beszédnek állítólag s csak kiszakasztott töredéke van kérdésben; ezen töredéknek igazi értelme nincs is; az egész beszéd pedig (minek tudása adhatna egyedül valami világosítást) nem tudatik, akkor miként lehessen célzatról szólni s itélni, megfoghatatlan.

Hogy az alperesnek azon beszédében mi volt szándéka, célzata? azt ugyan, ki azon beszédeit józan észszel, felfogni tudó tehetséggel, figyelemmel s elfogultság nélkül hallotta, láthatta, érthette; de Istenére mondja, kitől azt a kir. fiscus vette, az nem értette; a kir. fiscus pedig azon beszédeket nem hallván, azokat nem tudhatja.

Mindezeknél fogva alperes ünnepélyes óvást teszen az ellen, hogy szándék s célzat, mint csak olyan, ítélet alá tartozhassék s csupa szándékért s célzatért valakit (ha szinte az hibásnak tartatnék is) büntetni lehessen. És ünnepélyes óvást teszen az ellen

is, miszerint az ő czélzatáról s szándékáról azon beszéd-töredékből, mely soha sem is létezett, de a melynek értelme sincs, itélni lehessen vagy hogy czélzata s szándéka felől egész beszédéből vagy beszédeiből, mik tudva nincsenek, következtetés huzattathassék.

Emberi czélzatokról s azoknak vád s ítélet tárgyává nem válthatásáról ezeket előre bocsátván, miután felperes nem iszonyodik minden adat vagy tett nélkül alperest lázítási czélzatról vádolni, szükséges ezen vád szörnyű s oktalán voltáért következendőket megjegyezni:

Ki e szót: „lázaság“ egész erejében érti, ki a lázaság szörnyeit képzelné tudja, borzadni kell annak ily bűn elgondolására is, kire pedig azt reá akarják fogni vagy kiről azt csak fel is teszik, annak a méltatlanság sértő fulánkja égető fájdalommal illéti keblét, ha emberi s polgári érzésnek csak egy szikrája is létezik még abban.

Egy ország felforgatott csendje s bátorsága a láncszaggatta indulatok dühöngése böszültségének a mámorában fenevaddá vált sokaság borzasztó kicsapongásai, elrablott vagyon, inség, szétszaggatott társasági s családi viszonyok, az ártatlanok jajjai, füstölő házak, könnyecseppek, vérözön, mindezek csak halovány vonásai azon borzasztó képnek, milyenné a lázaság szörnye a legboldogabb s virágzóbb hazát is átvarázsolhatják.

Nincs azért az alperes előtt erkölcsileg véve is nagyobb bűn, mint lázaságot okozni vagy csak elő is mozdítani s egy országra s annak békés lakósaira idézni fel a forrongás pokolszülte furiáit, melyeknek merre és meddig száguldása, miután egyszer véres szárnyaikkal a polgári csendet nyugtából felverték, többé senkitől nem függ.

Ki a lázaságot, forrongást ily borzasztónak, annak eszközlését pedig ily irtóztató bűnnek hiszi és vallja, s ki hazáját a hiv gyermek gyengéd szeretetével imádja, annak azon kénytelenség, miszerint magát épen azon szörnyű bűn s imádott hazája elleni hivatás vádjá alól mentse, szint oly visszás, szint oly önérzetet sértő, mint ha hiv fiu, ki éltét örömmel kész szülőiért áldozni, ki szüntelen azoknak egészségéért retteg, éltekért könyörög, azon bűn vádjá ellen kény-

szérítettnek magát védni, hogy szülői számára mérget kevert s tört akart szívökbe verni. Az ily vádlott érzése szentségét nem fogja oltalommal profánálni, imádott szülői kebléhez simul s onnan fog az otromba vádra megvető nemes büszkeséggel tekinteni. De midőn a vád következtetésében ezen kebeltől, mely örömeinek s hódolásának oltára, erőszakosan el akarják szakasztani, midőn meg akarják fiu kötelessége teljesítése s az ápolás édes szolgálata további folytatásában gátolni, ekkor — ha botránkozással is — de kénytelen az undok vád ellen felszólalni s magát menteni. Így alperesnek, ha lelke tisztaságának érzetében sokkal maga alattinak tartja is, ily vád ellen oltalmazni magát, erkölcsi kénytelenség facsarja ki kebléből a menség szavait.

Alperes már felesleg is megczáfolta s megsemmisítette azon vádat, mely ellene egy általa soha sem mondott s józan fővel nem is mondathatott phrasisra alapított. Azon tárgy nélküli vádra is, melyek szerint általános királyi méltóság alacsonyításával kívánják terhelni, már eléggé megfelelt.

Mi pedig a lázítás czélzatáról általános vádat illeti, meg van alperes győződve, hogy valamint ennek csak árnyékát is reá bizonyítani nem lehet: úgy annak még csak gyanuja sem fogja őtet senki előtt, ki éltét s lelkét ismeri, terhelni.

Azonban alperesnek polgári cselekvéseit tagadni vagy homályba rejteni sem oka, sem szokása, s azért kész ama szathmári közgyűléseni szándékáról s kérdéses beszédeiről s azoknak czélzatáról bővebben szólni.

Mi volt alperes három beszédeinek tartalma? ezt felperes is fogja tudni. Azon okok t. i., melyek Szathmár megye rendei előtt megbizonyítsák, hogy az örökös megváltásról szóló törvényjavallatot elfogadni hasznos és szükséges.

Ezt állítani talán csak nem volt bűn, hiszen két év lefolyta alatt ugyanezt állítá az országosan egybegyűlt státusok táblája is, mint közönségesen tudatik, nagy többséggel. Ha tehát az állítás bűn volna, úgy a felperes kir. fiscus a képviselő táblát is bűnösnek fogná tartani.

Az sem volt talán bűn, hogy az örökös megváltás felett megyei közgyűlésen tartatott beszéd. Hiszen a megyéknek tagadhatatlan jusok országgyűlés alatt pótló utasításokat adni, mi természet szerint az országgyűlési tárgyak feletti tanácskozást és vitatást hozza magával. Ha tehát ily tárgyról megyei gyűlésen szólni bűn volna, ugy a felperes kir. fiscusnak az ország minden megyéit kivétel nélkül nota-pörbe kellene idézni.

Hihetőleg azt sem fogják bűnnek gondolni, ha valaki az örökös megváltásról beszélvén, elkerülhetetlen azon viszonyokról is tesz említést, melyek az adózó nép, nemesség és a kormány közt egymás iránt kölcsönösen léteznek. Hiszen e három sok más tekintetben is, de kivált a kérdéses megváltási tárgyra, nézve oly szoros kapcsolatban áll egymáshoz hogy egyikről a másik nélkül szólni nem lehet. Így van ez az urbéri tárgyat illetőleg általánosan. Az adózó tartozik földes urának és a kormánynak; e tartozások nyomását akár az örökös megváltás, akár más uton könnyíteni akarónak természetesen a három testület viszonyairól szólni kell. Ezt tették az országgyűlési két tábla minden szónokai, ezt minden megyei szónok, s fogja-é a kir. fiscus mindezekre büntető vesszejét bocsájtani?

De talán abban fekszik a bűn, hogy alperes a kérdéses gyűlésben, mint saját tanúi vallják, (mert a felperesi tanúk valamint egyebet, ugy ezt sem tudják) azon veszedelmekre is figyelmeztette a megyei rendeket, melyek előállhatnának, ha az örökös megváltás a jobbágyoknak megtagadtatnék s még a nemesség által tagadtatnék meg Alperes épen nem tagadja, hogy lehető veszedelmekről terjedelmesen szólott, mivel azon veszedelmek lehetőségét valóban nagyon figyelemre méltónak s annak előterjesztését nevezetes indító oknak tartotta. De veszedelmekről, ha az urbéri tárgy a jobbágyokra nézve kedvezőleg nem végeztetik el, országgyűlésen a főrendű tábla ülésében ó cs. kir. főhercegségének a nádornak előlülése alatt is szólott az alperes, mint ide 74. szám alatt rekesztett beszéde bizonyítja. Sok százak hallattára tartatott a beszéd, s mind a közönségnek, mind magának a főherceg nádornak

helybenhagyását megnyerni szerencsés volt. Csodálja-é a felperes kir. fiscus, ha azt, a mi oly fényes helyen oly kedvezőleg sikerült, másutt is merészelt alperes megpróbálni? Fájdalom, nem ugyanazon szerencsével! Mert a nádor előtt mondott beszédnek nem volt látom, szüksége; azt jól hallotta a főherceg is s a szándék tisztaságát megismerte; de a megyei beszéd akadt szorgalmatos hirhordóra, ki belőle rend és logica nélkül meglehetősen rosz akarattal egyesült tudatlansággal egyetlen egy periodust összefűzött. Ily móddal nem lehetne-é a törvénykönyvből vagy épen az evangeliumokból kárhuzatos mondásokat öszveférczelni? s ha valaki ily öszveférczelést tenne, mit fogna felperes kir. fiscus következtetni? Azt-é, hogy a törvénykönyv vagy az evangelium veszedelmes irat? Vagy inkább azt-é, hogy az öszveférczelőt ha nem fenyíték-házba, de örültek társaságába kell kísértetni?

Azt fogja felperes ellenvetni: kellett alperesnek a kormányról valami kárhuzatot mondani, mert saját tanúi is vallják, miképen Uray alispántól megszólítottatott, mely megszólítás következtében a királyi felség iránti tiszteletét nyilvánította.

Alperes elhatározottan feleli:

1.) Adja elő a kir. fiscus azon kárhuzatos szavakat; mert a mit a 4-ik kérdőpontban tanúi elébe leczke gyanánt irt, annak valótlansága kivilágosodott.

2.) Nem tagadja alperes, hogy a kormányról szólott, hogy a kormányról kellett szólnia, hogy pedig őt Uray alispán félreértette, arról nem tehet. Egyébiránt minden tanúk, kik az Uray alispánhoz intézett feleletről szólnak, tanúsítják azt is, hogy a felelet után az alispán elhallgatott s természetesen; mert félreértéséről fel volt világsítva. Alperes bűne-é, ha némely rosz akaratú vagy tudatlan tanúk a nép zsirja kifejezést a reá következőt magyarázat nélkül kikapták? felperes pedig belőle veszélyes magyarázatot csinált? Ez egyetlen egy kifejezésnek csonkán s rosz rendben lett kiemelése például szolgál, mi könnyű a legártatlanabb beszédből is veszedelmes phrasisokat összetoldozni! Épen oly könnyű t. i. mint okos renddel tartott következetes beszédből rend-

forgatás által értelmetlen mondásokat csinálni.

Egyébiránt ezen nép zsirja iránti hasonlatosság ellen némelyek talán azon kifogást tehetnék, hogy azon népnek, melyről alperes szólott, valóban nem sok zsirja van, s azért azt szívni sem igen lehet.

Különben alperes tanúi eléggé kifejezik, hogy alperes azon mondásával, melyben ezen kitétel is előfordul, mit értett, és világos abból, miszerint azzal kormányt vagy nemességet sem nem káromolt, sem valami törvénytelen tettről nem vádolta, hanem azon helyhezetet fejezte ki, miszerint törvényes rendszer következtében a kormány, valamint a nemesség is azon népnek értékű s munkabeli és személyes tartozásból szívja azt, mit amannak, t. i. a kormánynak az ország védelmére s közterhek egy részének fedezésére, ennek pedig, t. i. a nemességnek önnön éllemére fordítani kell.

3.) Alperes mindenképp felett figyelembe kéri vétetni, a mi tanúinak egyforma előadásából nyilván kitetszik s feljebb bőven előadatott, miképpen a sokszor említett közgyűlésben megjelent sokaság nagy része már előre annyira fel volt ellene ingerülve, hogy a gyűlés kezdetén szót sem akart neki engedni, sőt mivel szólani mégis szándékozott, fiscalis actiót kiabált ellene, s tisztí főügyész Szerdahelyi Pál az actiót, noha következtetés nélkül, fel is tette. Már most ha alperes (midőn később szóhoz juthatott s gyakori félbeszaggatás közt három hosszú beszédet tartott) valósággal status elleni lázítást követett volna el, közcsendet háborított vagy a királyi méltóságot lealacsonyítani igyekezett volna, lehet e józanul felgondolva csak képzelni is, hogy azon ingerült sokaság, mely a gyűlés kezdetén (midőn alperes ezen négy szaván kívül): Tekintetes Karok és Rendek! semmit egyebet nem szólott, nem szólhatott) semmiért ellene fiscalis actiót kiabált, s a tisztí ügyész az actiót ezen semmiért (sajátképpen azon igazságtalan erőszakért, melyet a sokaság elkövetett) feltenni oly kész volt, hogy — mondom — ezen ingerült sokaság ezen actió írásra oly kész tisztí ügyész hidegen hallgattak volna? Hiszen ha alperes a reá fogott vádbeli tettet elkövette, magoknak az

ő legjobb barátainak is elengedhetetlen hazafui kötelességök lett volna ellene felkelni. A felperes kir. fiscus tehát két képtelen dolgot teszen fel. Egyet, hogy a bosszus és semmiért is büntetni kész sokaság a maga ingerültségének legnagyobb fokán alperest a nyilván elkövetett bűnért meg sem feddette. Más, hogy Szathmár megye a közgyűlési tagok ily ingerültsége mellett is a királyi méltóságot lealacsonyítani s a közcsendet háborítottatni, a status ellen lázítást elkövettetni szabadon engedte! Ha ez így volt, nem bűnös-e az egész közgyűlés?

Alperes nem ok nélkül kívánta, hogy felperes a megyei illető jegyzőkönyvet mutassa elő. Mert ha Szathmár megye közgyűlésén ily valami, mi a vádban foglaltatik, megtörtént, morális lehetetlenség lenne arról a jegyzőkönyvben említésnek nem lenni. Megyének ily valamit akár észre nem venni, akár készakarva elhallgatni egyformán gyalázatjára szolgálna, s valóban szomorú dolog, hogy országunkban polgári alkotmányunk minden biztosításai mellett lehetséges a kir. fiscusnak a megye teljes elmellőzésével a megyei nyilvános jegyzőkönyv dacára elméletlenül koholt hirhordó levél után indulva magános tanúkat keresni össze, s azoknak sem józan ész, sem erkölcsi lehetőség előtt meg nem állható vallomásaikon, melyek azon kívül csak némely összehányt szóra terjednek ki, egész lázítási tervet építeni s azt közvetlen ugyan alperesnek, de közvetve egész Szathmár megyének terhelhetésére az ország legmagosabb törvényszéke előtt mint kétségtelen tettet követelni.

Elég világos az előadottakból mind az, hogy csupa czélzat sem vád, sem ítélet tárgya nem lehet, mind pedig az, hogy alperesnek azon gyűlésbeli czélzata bűnös nem volt s nem is lehetett. De hogy üldöztetésének méltatlansága az ég és föld minden lakói előtt még nagyobb mértékben kivilágosodjék, nézzük, mi tűnik ki alperes czélzatára nézve tanúvallomásokból s bizonyítványokból.

A felperesi tanúk az alperes czélzatára nézve minden, azokat részint létesítő, részint azokban létező rossz akarat mellett sem bizonyítanak ellene legkisebbet is. Sőt

nyilván mellette szól az, mi azoknak öszvevetéséből s megfontolásából kiviláglik.

Ugyanis a felperes tanúi közül vagy egyenesen vagy mellékesen az alperes célzataról 19 szól. A többi arról legkisebb említést sem teszen.

Az 1-ső tanú, Uray alispán azt mondja: „A kormány ellen ingerlő bizodalmatlanságért megszólítottam.“ Ez tehát bizodalmatlanságot tulajdonít alperesnek, de valamint bizodalomra senkit is kényszeríteni nem lehet, ugy annak nem léteért vagyis bizodalmatlanságért sem lehet senkit is vétkeztetni. Hogy a tanú ezen általa vélt bizodalmatlanságot a kormány ellen ingerlőnek találta, azzal csak véleményét fejezi ki, mire nem felesleges megjegyzés, hogy a bizodalmatlansághoz az ingerlő szó epithetonnak nem igen illik. Ezen magában sem igen terhelő tanú ellenében áll az első alispán, ki alperes célzataról azt mondja: „sem nem lázított, sem lázítani nem akart.“

C. alatti 27-ik tanú Ujhelyi Károly egy phrasist (mely már feljebb említett) alperesre fogván, arról azt mondja: „ezen előhozott nyugodalmas, békés megyénket unszolt s jó királyunkat botránkozató merész szavaira sat.“ Ez sem azt teszi, hogy alperesnek minő célzata volt, hanem csak azt, hogy a tanú azon általa koholt phrasisról mit tart. De az alperes valamint a többi, ugy ezen reá költött variánst is szintoly kevéssé mondotta, mint a fiscus által reá fogott értetlen phrasist; azért alperest legkisebbnyire sem érdekli, hogy Ujhelyi Károly ur maga koholta phrasisáról mit tart. Ezen elég rosz akaratú, de terhelni még sem képes tanú ellen itt van a felperes 11-ik tanúja, tiszt. jegyző Nagy Ignác, ki azt vallja: „tudományomra semmi lázító s felségsértő kifejezéssel nem élt.“ E szerint a felperesnek azon két tanúja, kik az alperes célzataról nem szólanak ugyan terhelőleg, de egy pár ellenséges indulatot mutató epithetonnal élnek, két olyan tanúval vannak megsemmisítve, kik nyilván vallják, miszerint alperesnek lázító célzata nem volt.

Ezen 4 tanún s az alperes tanúi közé számított 14-ik szám alattin kívül 14 van tehát, ki az alperes célzataról említést teszen,

ezek mind alperes mellett szólanak, mert célzataról csak annyit mondanak, de azt nyilván kifejezik, miszerint az országosan javallatba hozott 5-ik czikknek törvénynyé válásán igyekezett; már pedig midőn valami célzatról kimondatik, miszerint az törvény létesítése s országosan javallt dolgoknak törvényes uton törvénynyé tétele volt, azzal csakugyan azon célzatnak nem lázító volta elég nyilván ki van fejezve.

Még Kovács Sándor C. alatti 3-ik tanú is, ki vallomásában alperest különben eléggé kívánja terhelni, célzataról azt mondja: „miszerint alperes azt kívánta elhitetni, hogy ha az örökös tulajdonsági jus az adózóknak megadatik, abból mely nagy haszon fog háromolni a kisebb vagyonu s taksás nemesekre.“ Sőt a 19-ik tanú Szuhányi Ferencz, ki a követelt szavak reáhagyásában alperes ellen nagy készsége bizonyított, nem különben a 20-ik tanú, ki vallomása szerint még a gyűlés kezdetén az alperes ellen csak azért, mivel az a szólási jusával élni akart, ellenségesen lépett fel; valamint a 29-ik tanú is, kinek vallomása alperes elleni indulatot mutat, célzataról minden nem palástolt rosz akaratjuk mellett is azt vallják, miszerint az 5-ik törvényczikk elfogadására törekedett s annak jótékonyosságát fejtegette. A 21-ik tanú pedig ezt mondja: beszéde oda látszott czéloztatottnak, hogy az 5-ik articulus elfogadásával a nemzeti jobblét következtethető. Végre a D. alatti tanúnak szavai ezek: „beszédében semmi lázítási szándék vagy célzat nem rejtezett.“

Az alperesi vallomások pedig e tárgyról, t. i. a kir. fiscusnak azon általános vádjáról, miszerint alperest közcsend háborítással s lázító célzattal kívánja terhelni, így szólanak:

1-ső tanú Füle József: „hogy a Wesselényi beszédében, annak tartalmában s elveiben semmi az ország statusait egymás ellen ingerlő, lázító kiejtések nem voltak, az magából az elveiből kitetszik, minekutána nem hogy egymástól távol taszítani kívánta volna a külön alsó osztályrendet a nemeségtől, sőt inkább oda igyekezett a nemzet állását vinni, hogy a közértelmesség, az érdekek s egymás iránt való bizodalom még

inkább erősbödjék, s ne jusson oda a nemzet, hogy az adózó nép a nemesség mint képzelt elnyomójok ellen bizodalmatlanságánál fogva felindulván, azoknak veszélyes feltámadások ellen a királyi pártfogástól kényszerítessék szabadságát várni a nemesség.

2-ik Szuhányi Ignác: „báró Wesselényi beszédében semmi lázító, semmi ingerlő nem vala, sőt valamint maga nyilván kimondá, ugy beszédeiből is kitetszett és elveiből, hogy a békességnek buzgó barátja, s épen ezen békességen tartja szükségesnek az örökös megváltás törvényét, mely által foghat megszünni a visszavonás, melyben jobbagység és nemesség a birtokjog miatt század óta vala.”

3-ik Brezanóczy Lajos: „hitem szerint állíthatom, hogy egész beszéde alatt a báró semmi olyast elő nem hozott s nem mondott, mely a közcsendet háborította vagy közbotráncokozást okozott volna.”

4-dik Vadász György: „nem hogy ingerelte volna az ország statusait egymás ellen vagy a Rendeket a királyi felség szent személye ellen, mert beszéde által a közcsendet soha meg nem háborította.”*)

5-dik Schick Ferencz: „a báró minden beszédeit oda irányzottaknak láttam s értettem, hogy a köznép java s boldogsága békés uton eszközöltessék s épen a vitatás alá vett articulus megállapításával a közcsend és béke állandóul fentartassék. Igaz ugyan, a báró beszédében sokszor megszakasztatott többek által s kérte is a közbeszólókat, hogy ne szóljanak bele beszédébe, mert ha a beszéd fonalát megszakasztandják, majd vagy érthetlenné vagy összefüggetlené vagy kétes értelmű lesz beszéde, de mindemellett is sokszori közbeszólások történtek, de milyen értelműek, nem tudom.”

6-ik Décsey László: „Nem az, hogy lázító szándéka lett volna báró Wesselényinek, sőt a lehető kitörések elkerülésére javallotta a törvényczikkely alkottatását, szomorú képeit feszegette a báró a kitöréseknek s épen ezeknek kívánta mintegy gátat eleibe vetni az egyetértés s barátság megfundálásának törvényeit.”

7-dik Veres Lajos: „a mennyiben meg tudtam itélni báró Wesselényinek beszédét, miket hallottam, abban semmi lázítást észre nem vettem, egyedül csak azt huztam ki hosszas beszédéből, hogy az örök megváltást akarta megállapítani s a mellett erősen küzdött, hogy a megye a november 10-ki közgyűlési határozását az 5-ik urbéri czikkelyre nézve változtassa meg.”

8-ik Zimán Lajos: „báró Wesselényi beszédében semmi lázítás nem volt.”

9-ik Szabó György: „A m. báró azonban semmi lázadást vagy engedetlenséget előmozdító szavakkal nem élt.”

10-ik Fényes János: „báró Wesselényi Miklós beszédében semmi lázítás nem volt, sem az ország státusait egymás ellen, vagy a megyei Rendeket a kir. felség, a kormány, a hazai alkotvány ellen nem ingerelte; sőt inkább arra törekedett, hogy az örökös megváltás által az ország lakói között örök béke és nyugalom szerztessen s ezen igyekezetét világos szavakkal is kijelentette.”

11-ik Ujfalussy Lajos: „Szót, mely lázításnak csak távolról is hordta volna bélyegét, soha tőle nem hallottam, pedig épen mellette állván s figyelvén reá, közelségem miatt lehetetlen volt volna nem hallanom, sem polgárt polgár, sem a megyei rendeket a kir. felség és haza alkotványa ellen nem ingerelte. Beszéde az urbéri 5-ik cikk pártolása által elhárítható szomorú következtetésekre s így tehát egyenesen a lázasztás kikerülésére czélt.”

12-ik Becsky József: „báró Wesselényi beszédében semmi lázítás nem volt, a hazai alkotvány ellen nem beszélt, egyedül az 5-ik articulus elfogadásából háromló hasznokat fejtegette.”

13-ik Décsey Farkas: „báró Wesselényi beszédében semmi lázítás nem volt, a rendeket egymás ellen sem most, sem máskor nem ingerlette, a hazai alkotvány ellen is hogy beszélt volna, nem hallottam; egyedül beszédében az V-ik art. elfogadásából minden egyesekre háromló hasznokat fejtegette.”

14-ik Mike András: „soha senkit vagy a felség ellen való lázadásra vagy a

*) Az eredetiben is ilyen csonka akörmondat. Közlő.

kormány ellen való ellentállásra s erőszakos tette nem ingerlett.“

15-ik Jasztrabszky Pál: „Semmi lázítást nem találtam a báró Wesselényi beszédében, a mi a közcsendet megháborította volna.“

16-ik Mercz Mihály: „Emlékeztemre semmi lázító beszédet nem tartott, sem az egész beszéde folyama alatt semmiképen sem szólott lázításra alkalmaztatható beszédet, sőt inkább állításaiból az világlott, ha csakugyan a nép is megjutalmaztatva látja magát a biztos birtok által, háládatos lesz mint az uralkodó felség, ugy a köznemesség iránt, terheit könnyebben viselő munkálatjainak biztos gyümölcsét látván, az ipar gyarapodik, a közbékesség állandó lesz, a mit ellenkező esetben alig lehet reményleni, minekutánna már a népet sok szép reményvel biztatták vala.“

17-ik Medve István: „báró Wesselényi Miklós úr szavaiban nem hogy lázítás lappangott volna, sőt minduntalan azt mutogatta meg, hogy az urbéri 5. cikk törvénynyé alkotása által mintegy elszakadhatatlan láncszemmel kapcsolódnak össze az ország minden rendű lakosai.“

18-ik Jasztrabszky Ignác: „arra is világosan emlékezem s tudom, hogy egész beszédében senkit a kormány ellen való ellentállásra vagy lázadásra nem ingerlett, semmi oly indítványt nem tett, mely a közcsend megháborítására, constitutió, törvény megsértésére vagy ellentállásra ingerlett volna valakit.“

19-ik Kotha Péter: Valami lázítást azon hosszas beszédében a bárónak, melylyel az ország státusait egymás ellen vagy a megyei rendeket a kir. felség és a hazai alkotvány ellen indíthatta volna, nem vettem észre, sem tudom, sőt hogy az 5-ik art. elfogadásával az ország lakosai között az egyetértés és békesség állandóságát mutatni s támogatni igyekezett.“

20-ik Kerekes László: „báró Wesselényi beszédében semmi lázító nem volt sem a kir. felség, sem a kormány, sem a hazai alkotvány ellen, egész beszéde csak oda czélt, hogy nemes Szathmár megye az örökös megváltás ellen adott utasítását

vonja vissza, azon törvényczikkely elfogadásából jöendőlvén az ország lakosai közt az állandó béke s egyetértést, a mi a nevezett bárónak az alkalommal mondott beszédéből, hogy legforróbb óhajta legyen, nyilván kitetszett.“

21-ik Vörösmarthy Károly: „a báró Wesselényi Miklós ur által a nevezett gyűlésben elmondott beszédek irányzata épen nem volt az, hogy valakit lázadásra, erőszakos tette, a kir. felség vagy a kormány ellen való felállásra indítson, ingereljen. A béke, kölcsönös bizodalom megszerzése, szeretet és érdekek egyesítése, a közcsendesség fenntartása, szóval a haza java eszközlése volt czélzata b. Wesselényi Miklós ur beszédének, melyeket nyilván kimondva, érthetett az el nem fogult hallgató. Azon veszélyeknek eleven színekkel való festése is, melyeket mind az adózó nép megalégedetlenségéből s forró vágyainak elérhetése gátlásából eredhetőket előadott, egyedül oda czélzóának, hogy a megye rendeit azok által a sokszor említett törvényczikk iránt adandó kedvező utasításra bírván, véleménye szerint a közcsendességet egy erős, biztos, fel nem forgatható alapra helyeztetve, jöendőre nézve hazájában fenntarthassa, melyet nyilván ki is mondott.“

22-ik Oláh Mihály: „báró Wesselényi Miklós ur beszédében semmi lázító nem volt, sem a kir. felség, sem a kormány, sem a haza alkotványa ellen, legkevésbé sem ingerült beszédjéből nyilván kitetszett, hogy közcsendet és békét óhajt s ezen czélnak elérésére az örökös megváltást elmulthatlanul szükségesnek tartja.“

23-ik Kászonyi Pál: „báró Wesselényi beszédében semmi lázításra czélzó előadás nem volt, sem az ország státusait egymás, sem a megye rendeit a kir. felség, kormány s hazai alkotmány ellen nem ingerelte; sőt inkább beszédei egész tartalmukban czélja szerint azt mutogatta, hogy az urbéri V-ik törvényczikk elfogadásával az országnak most helyhezetőknel fogva külön felekezetű lakosai közt az állandó egyetértés s örökös békesség változhatatlan alapra fog letétni.“

24-ik Solymosi Mihály: „Senkit is beszédében sem a közcsendesség fölháborí-

tására, sem a felség ellen való lázadásra vagy a kormány ellen való ellentállásra s erőszakos tette senkit sem ingerelt és senkit sem késztetett. Azon igyekezetét, hogy az V-ik art. elfogadásával az ország lakosai közt az egyetértés és békesség állandóul megfundáltassék, világos szavakkal kijelentette.“

25-ik Kovács Ágoston: „báró Wesselényi Miklós beszédében semmi lázító, ingerlő vagy pedig felséget sértő kifejezés nem volt, veleje beszédjének egyedül oda vala irányozva, hogy az V-ik cikk elfogadásával az ország lakosai között az egyetértés és békesség megállapíttassék.“

26-ik Kölcsey Ferencz: „B. Wesselényi beszédében semmi lázító nem volt, sem a kir. felség, sem a kormány és hazai alkotmány ellen legkevésbé sem ingerlett sőt nyilván kitetszett minden beszédéből, s azt világosan ki is mondta, hogy ő az ország lakosait egymással békében óhajtja s ezen béke megállapítására az örökös megváltást szükségesnek látja. Ezen hitéből eredt minden beszéde, melyekkel egyedül oda törekedett, hogy nemes Szathmár megyét az említett örökös megváltásra nézve kedvező utasítás adására bírja.“

27-ik Fleckl Károly nem volt azon gyűlésen jelen.

28-ik Kölcsey Mihály a czélzatról semmit sem szól.

29-ik Kölcsey Gábor: „báró Wesselényi beszédében lázító semmi sem volt sem kir. felség, sem a kormány, sem a hazai alkotmány ellen, hanem beszédéből a néposztályoknak egymással örökös békességben való lételének óhajtása tetszett ki s ezen béke egyik sarkalatos alapjául az örökös megváltást tartja szükségesnek. Beszédével nem is egyébre törekedett, csupán csak hogy nemes Szathmár vármegyét az örökös megváltásra nézve kedvező utasításra bírassa.“

30-ik Szabó Sámuel: Báró Wesselényi ur beszédében a felség vagy constitútió ellen nem hogy lázítás lett volna, hanem minden szavaiban az V-ik törv. cikkely megállapítását ajánlotta.

31-ik Vályi Lajos: „A báró Wesselényi beszédében semmi lázítás nem volt,

sőt inkább az adózóknak a birtokadás törvénye által leendő hazafusítását kívánta megmutogatni.“

32-ik Lániczky Antal: „Báró Wesselényi a megyei rendeket semminemű lázadásra vagy a kormánynak való ellentállásra nem ingerelte, sőt egész ékesen szólásával oda törekedett, hogy az V-ik art. elfogadásával az országbeliek egymással való szorosabb kapcsolatba tétessenek és hogy ez által a haza közboldogsága s virágzása biztos alapra tétessék.

33-ik Sánta Imre: „Báró Wesselényi ur az ő beszédében nem hogy lázításra ingerelte volna az ország státusait egymás ellen vagy kir. felség ellen vagy constitútió ellen, hanem inkább beszédének minden része oda volt irányozva, hogy az említett V-ik cikkely elfogadása által az ország lakosai között a kölcsönös szeretet, bizodalom és békesség tökéletesen megállapíttassék és megerősíttessék.“

34-ik Galgóczy Pál: „Báró Wesselényi előterjesztéseiben semmi legkisebb lázító kifejezéseket, szavakat nem mondott, a kir. felség s kormány ellen egyáltalában senkit sem ingerelt; beszéde egész rendéből kitetszett s egyes szavakkal kijelentette, hogy ő az örökös megváltást egyik fő eszköznek tartja, hogy az ország mindenrendű lakosai állandó békében maradhassanak, és hogy ez léssen az örök egyetértés, közvirágzás megállapításának fő előmozdítója.“

35-ik Fábrián Gábor: „Nemcsak az, hogy semmi lázadásra mutatható szikra sem volt a báró ékes beszédében, de sőt minden figyelmes fő ellenkezőt tapasztalt azokban. Nevezetesen azt igyekezett a báró a rendek fejből okos okokkal kivenni, hogy ne tekintsük már a szegény adózó népet örökös rabszolgáknak, sclávoknak, hanem adnánk meg nekik az örökös megválthatásbeli édes jogot; húznánk vissza az ellen tett minapi pótló utasításunkat, egyeztetnénk össze a magyart a magyarral; szóval lennénk testvérek, egy atya gyermekei és csak távolról se adnánk többé okot a meghasonlásra, sat.“

36-ik Katona József: „hogy a báró Wesselényi Miklós ő nagysága mondott sza-

vaiban legkisebb lázítás sem volt, az ország státusait egymás ellen vagy a megye Rendeit a kir. felség, a kormány és hazai alkotvány ellen nem ingerlette, sőt inkább azon igyekezett teljes erejével, hogy az V-ik t. cikkely elfogadásával az ország lakosai között az egyetértés, a békesség állandóul megfundáltassék; mondott hitem alatt erősítem ugy azt is, hogy 9 millió ember zsirja kiszívását nem a felséges királyra, hanem az ország nemes rendeire és nagyjaira fejezte ki.“

A zsirzívást illető ezen nyilatkozásról azt állítja a felperes, hogy az ellenkezésben van azzal, mit arról a 27. szám alatt 1. 2. 19. 20. és 28-ik szám alatt 8-ik tanú mond. Ezen tanú azt mondja: „miszerint alperes a nép zsirja szívását nem a felséges királyra értette.“ A többi idézett tanú pedig azt mondja: „hogy alperes ezen zsirzívásra nézve a kormányt említette. De ugyanazon tanúk elég világosan bizonyítják, hogy alperes a kormány nevezet alatt nem a felséget értette, tehát a zsirzívást is nem a felségről mondotta. Ugyan nem tökéletesen egyezik-e a királyi fiscus által gáncsolt ezen 36-ik és a többi idézett tanúk ebbeli vallomása? Továbbá azt mondja ezen 36-ik tanú, hogy alperes azon zsirzívást az ország nemes rendjeire és nagyjaira fejezte ki; hát a többi tanú nem ugyanazt mondja-e? bizonyítvány, miszerint alperes kifejezte, hogy azon zsirzívást a nemességről s az ország mindenrendű birtokosairól is állítja, kik minden urbérialis tartozásokban azt szívják élelmökre? És nem tökéletesen összehangzó-k-e mindezen tanúk abban, miszerint alperes a nép zsirján az adót, katonatartást és adást s mindennemű megyei s földesúri tartozásokat értette, s hogy ezeknek szívását vagyis használását mind a kormányról, mind a nemességről egyenlőn állította. Ezen állítás tagadhatatlan factumot, nem pedig valami kárhoztatást foglalván magában, sem sértő, sem helytelen, annyival kevésbé büntetést érdemlő nem volt.

37-ik Nagy Elek: „abból semmi országháborító, csendzavaró vagy néplázasztó szándékot kihuzni vagy kimagyarázni is nem lehet, sőt beszédének, törekedésének égető

pontja a köznyugalomra és nép megnyugtására irányoztatott.“

38-ik Manyóky Károly: „lázasra senkit sem ingerelt, sem az ország statusait egymás ellen, sem a megye Rendeit a királyi felség vagy a kormány ellen.“

A 28-ik szám alatti tanúk:

1-ső Ruszka András: „azt is letett hitemre állítom, hogy senkit semminemű lázadásra, ellenszegülésre vagy engedetlenségre nem ingerelt, beszédjének egyedüli czélzata a volt, hogy az V-ik urbéri cikkely mellett adandó utasítással a netalán következhető veszedelem elhárítottassék és megelőztessék.“

2-ik Domahidy Pál: „azon kívül, a mit a 3-ik pontra mondottam, báró Wesselényi Miklós semmi javallatot nem tett, azt pedig senki igaz lélekkel nem állíthatja, hogy ő valaha a szathmár vármegyei közgyűlésen akár a királyi felség, akár a hazai alkotvány ellen a Rendeiket ingerlette volna, sőt kénytelen volt bizonyos feleletjében felfedezni, hogy ő ugyan a félelemnek nem barátja, félti mindazonáltal több hazafi társait a most nem könnyített sorsnak békételenségétől, s főképen ez okból, ugy mint a haza csendessége tekintetéből ajánlja az V-ik articulus elfogadását.“

3-ik Boros Felix: „azt elhallgatni lehetetlen, hogy egész igyekezete az V-ik articulus elfogadásával vívott, magát mindig nem a maga, hanem az ország javáért nyilatkozatván beszélni, munkálkodni s ezen cikknek elfogadásával állította megfundáltatva lenni egy oldalról az egyetértést s békességet az ország lakosai között.“

4-ik Gyene Károly: „láztó beszédet tőle soha sem hallottam, valamint azt sem vettem észre, hogy valakit a királyi felség, kormány, hazai alkotvány ellen ingerelt volna, sőt azt vettem észre, hogy az V-ik articulus elfogadása által ugy nyilatkozott, hogy az állandó csendesség, békesség fenntartására törekedett.“

5-ik Nagy Ignác: „tisztán és világosan látszott czélja, hogy mást nem akar, mint az V-ik cikket, ugy a mint azt a re-dactio tartja, elfogadni.“

6-ik Szováthy Zsigmond: „beszédeiben semmi lázítás vagy ingerlés nem volt, sőt azt mondá, hogy az V-ik articulus meg-

állapításával fundáltatna még az ország mindenrendü lakószói közt az egyetértés, béke és az által vevőnek eleje az oly szomorú eseteknek, minők már éreztünkre is történtek, mit ő, mint a békés utóni józan előhaladás kedvelője, óhajt.

7-ik Gerzon Ferencz: „báró Wesselényi beszédében semmi lázítás nem volt, sem az ország Rendeit egymás ellen, sem a megyei Rendeket a királyi felség, a kormány és hazai alkotmány ellen nem ingerlette s nem lázasztotta; sőt inkább minden beszéde oda célzott, hogy az V-ik cikkely elfogadásával az ország lakószói közt az egyetértés és béke és az adózó nép boldogsága megállapíttassék, s a beszédében előhordott erősségeket annak elérhetésére intezte.”

Ezen tanúról azt állítja a felperes, hogy inkább az alperes ellen, mint mellette tanúskodik. Ezen tanúnak az alperes célzatói vallomását éppen most láttuk, látók feljebb, hogy a követelt phrasis nem mondására az alperes által bizonyított felség iránti mély hódolata s a kormány nevezetnek a felségtől megkülönböztetésére nézve minő elhatározottan vallott az alperes mellett. Az alperes beszédének értelmét s célzatót tárgyazó egész vallomása ez: „Beszédhez jutván báró Wesselényi Miklós ur, beszédének más tárgya semmi egyéb nem volt, mint az urbéri birtok örökös megváltásáról szóló V-ik cikkely hasznos voltának magyarázása; a mi megtetszik abból, hogy erősségül hozá fel a jószág szabad rendelkezési joga ez általi fennmaradását, említé a hitel emelkedését s ebből folyó pénzszerzés könnyű módját, a jószágok becsárak szerfeletti emelkedését s több ehhez hasonló erősségeket; mely beszéde b. Wesselényi Miklós urnak közkedvetlenséget nem okozott, mert „éljen” kiáltással fogadtatott.”

Báró Wesselényi Miklós ur a királyi felség szent személye és a királyi méltóság ellen egy sértő szót sem szólott, hanem csak azt adta elő beszédében, hogy az adózó nép micsoda várakozásban van a közelebbi országgyűlésre s mennyi sok jót s könnyebbséget vár attól, s ha most reményétől megfosztatik, könnyen bosszus érzésre gyuladhat; előadta az adózó nép szomorú helyheztesését,

melytől a kormány, a nemesség vagy földes urak, az olygarchák és a papság egyiránt veszik jövedelmeket. Példában tükrözteté, hogy a rendetlen kormány vagy ministerium által más országokban minő kedvetlen következesek lettek. Ezen beszédre szólalt fel Uray Bálint másod alispán ur, báró Wesselényi Miklós urat a felség és kormány iránti tiszteletlenséggel vádolván, melyre b. Wesselényi Miklós ur így felelt: jobbágyi hódoló tisztelettel tisztelem én koronás királyomat, s megmagyarázta, hogy a kormány alatt nem a felség szentséges személyét, hanem az igazgató dicasteriumokat érti, mely magyarázat után Uray Bálint másod alispán ur is b. Wesselényi Miklós ur ellen többet nem szólott.

Lehet-e ebben undorító rossz akarat nélkül s józan észszel magyarázni olyast, mi alperes ellen s nem mellette szólana?

8-ik Kovács Bencze: „a 3-ik ponti feleletéből világosan kitetszik, hogy a báró beszédei sem nem lázaszták a Rendeket akár a kormány, akár felség ellen, sem pedig kedvetlen benyomást nem tettek, mert a hangos „éljen”-ezést, mely minden beszédeit követte, kedvetlen benyomásnak vagy lázadásnak éppen nem keresztelhetem. És csupán a 2-ik alispán volt az, ki némileg indulatosan feleletetett a báró beszédjeire, s mint már feljebb is említém, a báró az örökös megváltás által a nemzeti közegyetértést akaró megállapítani s a történhető veszélyeket elátóztatni.”

9-ik tanú Domahidy Gedeon: „báró Wesselényi szavaiban nem hogy lázítást hallottam vagy észrevettem volna, sőt minden szava s legelevenebb festései is előttem egyenesen oda célzottak, hogy az V-ik urbéri cikkelyben az örök eladás vagy megváltás megállapítása által az ország lakószói közt az egyetértés és béke és állandóul megerősöhetnek s minden támadható békétlenség vagy lázadás eltávoztathatik, s hogy ő ezt mennyire szíve mélyéből óhajtana eszközölni, világos szóval jelenti.”

29-ik szám alatt Darvay Ferencz: „egész beszédében nem hogy valakit lázadásra, erőszakos tette vagy a kormánynak való ellentállásra ingerelt volna báró Wesselényi Miklós, sőt minden irányzata beszédének

az volt, hogy a közbéke, szeretet és csendesség minden időre biztos alapra állíttassék.“

30-ik sz. a. Ternyey János: „valamint máskor, ugy ez alkalommal is senkit semminemű lázadásra vagy ellentállásra nem készítetett, nem is ingerelt.“

78-ik szám alatt Szuhányi László: „nemcsak hogy senkit és senki ellen nem ingerelt, sőt beszédének félre nem érhető egyedüli czélzata a közbéke s csendességnek fenntartása s az általa hasznosnak elismért V-ik t. czikk létesítése által leendő biztosítása volt.“

79-ik Szathmáry József: „semmit, mivel az ország különböző Rendei egymás ellen ingerelhetődtek vagy lázítódhattak volna, nem mondott; hanem inkább a kérdésben forgott V-ik t. czikk pártolásával oda czélzott, hogy azon, meggyőződése szerint jótékony közboldogságot, nyugalmat előmozdító törvény létesítésével minden lehető nyugtalanságnak, békétlenségnek, bizodalatlanságnak magva is tökéletesen irtassék ki.“

80-ik sz. a. Dózsa Péter: „egész beszéde tisztelettel s hívséggel lévén foglalva, az senkit nem ingerelt; a tárgy érdemében tiszta, félre nem érhető czélzata egyedül csak az volt, hogy a béke s az adózók nyugodt helyzete az V-ik czikk foganatosításával eszközöltessen.“

Itt látánk tehát 64 tanút s azok között 14 felperesi tanút, kiknek elhatározott vallomásaikból napfényi világosságban áll, miszerint alperes nem lázított, törvény és csak törvény létesítésén igyekezett, közcsend és béke fenntartása megállapításáért tette figyelemztetését, s következőleg lázító czélzata nem volt s nem lehetett.

Nemcsak ily számos s minden kifogástól ment egyes személyek bizonyítanak e részben alperes mellett, hanem bizonyít azon megyének mindenkori jegyzőkönyve, mind későbbi határozata, mind irományai.

Ezeket a kir. fiscus (könnyen ki lehet találni mi okból) előadni vonakodott. Itt következnek tehát.

61-ik szám alatt a kérdéses közgyűlés jegyzőkönyve megyei rendelésből megyei pecsét alatt hitelesen kiadva, melyben semmi királyi méltóságot lealacsonyító, semm. köz-

csendháborító, semmi status ellen lázító tettnek vagy beszédnek nyoma nem találtak.

62. 63. 64. 65. 66. sz. a. Szathmár vármegyének azon végzései, minél fogva alperes ügyét az országgyűlésen követek által pártoltatni s a királyi felség eleibe felírás útján terjeszteni elhatározták a felírással együtt, mely egyenesen a tisztelt megyétől ő királyi felségéhez felterjesztetett, mindegyik megyei engedelemnél fogva jegyzői aláírással meghitelesítve. Mindezek bizonyítják, hogy Szathmár megye alperesnek kérdéses beszédeiben bűnt nem talált, sőt a miattok indított vádat alaptalannak s igazságtalannak tartja.

Azon megyének pedig alperes maga viszelete s beszédei felőli ítélete egyes személynek, sőt bármennyi egyes személynek is véleményökhöz nem hasonlítható, hanem azoknál sokkal fontosabb s egészen más természetű.

Törvényhatóság ugyanis törvény szerint van arra felhatalmazva, sőt lekötelve, hogy a gyűlésein beszélőknek beszédeit megbírálja, sőt ha azoknak tartalma törvény által tiltott, büntetés alá vegye. Ily joggal egyes személyek nem bírván, azoknak beszédek iránti ítéletök egyes véleménynek vétethetik; ellenben törvényhatóságnak azok iránti nézetök s határozatok hivatalos erővel bíró ítélet.

Annival inkább áll ez, mivel minden törvényhatóság természetes örje a közcsendességnek, polgári alkotványnak s a thrón sérthetetlenségének. És a mit így egy szintoly nagy fontosságú, mint tekintetű testület, melynek a törvényhozásban s törvényt magyarázásban alkotvány szerint oly lényeges része van, hibátlannak s vétkes czélzattól mentnek tart és íté, s miről ezen ítéletét többször s ért fontolás következtében ismételi: miként lehet azt részint egy hirmondás után koholt phrasis s néhány egymással ellenkező és hitelenség nélküli tanúvallomás, részint pedig csak általános reá fogás következtében királyi méltóság elleni vétség s lázítási czélzat vádjával illetni?

Mind a lázító czélzat, mind a többi hiu vádak ellen felhozott ily sok és fontos tanúvallomások s bizonyítványok befejezéséül itt

van 67-ik szám alatt ugyanazon tisztelt megye közönségének hiteles pecsét alatti bizonyítványa. Ezek ennek bizonyító szavai:

„Ezen folyamodás (t. i. alperesé) közgyűlésünkön egész kiterjedésében felolvasatván, mindnyájan fájdalomosan emlékeztünk meg említett báró Wesselényi Miklós atyánkfianak sorsáról, ki az ország köztudománya szerint hűtelenségi vád alá vétetett oly beszédért, melyet 1834-ik évi december 9-ik napján tartott közgyűlésünk alkalmával az urbéri telkek örökösen lehető megváltása felől nyilvános ülésünkben füleink hallattára mondott oly czállal, hogy az érintett megváltásról szóló t. cikkely hasznos voltát megbizonyítsa: s megyénket arra bírja, hogy e cikkely pártolását országgyűlési követünknek utasításul adja. E fájdalmat már évek óta hordván keblünkben, azt mind a múlt országgyűlés alatt követjeink által, mind a királyi felség elébe egyenesen terjesztett felírásunkkal több ízben kijelentettük; annyival inkább, mert azon felül, hogy e tárgyban országos kérdés fekszik, magát említett báró Wesselényi Miklós atyánkfíát személyesen illetőleg is kétségen kívül tudva van előttünk, hogy fennérintett 1834. december 9-én tartott közgyűlésünkben többször nevezett atyánkfia nemcsak a királyi felség szent személyét nem sértette, nemcsak nem lázított, mint vádoltatik, sőt inkább félremagyarázhatatlan nyilvános szavakkal kimagyarázta, hogy a királyi felség személyét sértetetlennek hiszi, ismeri, hódolva tiszteli s távolról sem kívánta érdekelni s egyszersmind egész ülésünk alatt arra törekedett, hogy a fennérintett törvénycikkelyt, mint az ország lakószói közti csendesség és béke alapját, terjeszsze elő s azt eszközölje, hogy a törvényhozás csendes útján az ország nyugalma állandóvá tétessék. Egyébiránt is lehetetlen meg nem ismernünk, hogy többször nevezett báró Wesselényi Miklós atyánkfia több évek óta közgyűlésünkben gyakran megjelenvén s tanácskozásainkban tettelegesen részt vévén, magát mindenkor és kivétel nélkül koronás fejedelmünk, alkotványunk és törvényeink hívének lenni bebizonyította; mit ha nem tett vagy valaha ellenkezőleg nyilatkozott volna, mi királyunk és hazánk iránt

tartozott hűségéből ellene felkelni semmi esetben el nem fogtuk volna mulatni.“

Mindezeknél fogva többször nevezett báró Wesselényi Miklós atyánkfianak folyamodása az igazsággal teljesen megegyező lévén, ezen nyilatkozásunkat megyei hiteles bizonyítvány formában kiadatni közmegegyezéssel elhatároztuk, a közigazság úgy hozván magával.“

E bizonyítvány oly népes közgyűlésnek legelső napján rendeltetett kiadatni, melyen a kir. fiscus tanúinak azon része legalább, mely résznek a közdolgokban valami befolyása van (mert a gencsi tudatlan emberek jelen voltak-é? azt alperes nem tudja) megjelent. Ott vala mind a két alispán, ott azon tisztviselő és táblabíró urak, kik a kir. fiscus részére hitet tettenek. Mégis az egész közgyűlésen sem mikor a bizonyítvány megrendeltetett, sem mikor a jegyző által már elkészítve felolvasatott, egyetlen egy hang sem volt, mely ellenzést vagy legalább valami módosító észrevételt jelentett volna. Sőt az egybegyűlt rendeknek nem vala elég, hogy megegyezéseket helybenhagyó közfelkiáltással nyilvánították, hanem számosan sorban felállván, alperes ártatlanságáról s ügye igazságáról meggyőződéseket beszéd által kijelentették, mint azt az ide mellékelt, ugymint 50. sz. a. 1—5., ismét 51. sz. a. 1—8. összesen 13 tanúk felesleg is megerősítik.

Nem szükség ismételnai, hogy ezen megyei hiteles irományok s különösen az utóbb említett bizonyítvány a felperesi tanúk vallomásait még akkor is, ha azok már önmagokban erőtlének nem volnának, s még oly tárgyakra nézve is megsemmisítené s következőleg az azokon épült vádakat elenyésztetné, melyekről azok ellenkezőleg szólnak; annyival inkább kell azon bizonyítványoknak a lázítási czélzat vádját semmivé tenni, melyekről sem terhelő tanú, sem adat nem létezik.

Lehet-é ezek után még valami tagadhatatlanabb, mint azon vádnak igazságtalansága, mely alperest lázítás vétkével akarja terhelni oly beszédéért, melyekről mind számos tanúk, mind magának Szathmár megyének közgyűlése világosan állítják, miként czélzatok a vala, hogy az örökös megváltásról

szóló törvényjavallatot úgy ajánlják, mint az ország belső békéjének megalapítóját, s azért ajánlják, hogy annak törvényes uton leendő elfogadásával minden történhető veszélyeknek, minden csendzavarásoknak eleje vétessek.

És lehet-e nagyobb képtelenség, mint törvény létesítési szándékra törvény elleni törekvést fogni, béke fenntartásáérti igyekezetet békezavarásnak nevezni, s oly figyelmeztetést, mely lehető lázadás elkerülhetéseért tétetik, lázításnak mondani? Ki törvényes uton hozandó törvényt javall, ki a közcsend s jólét megállapítását teszi javaslatá czéljául s indító okául, s végre ki lázadás veszélyeit vélvén lehetőknek, a mián aggódva, annak megelőzésére javall módot, arról minden jót és roszt lehet mondani, csak azt nem, hogy lázítani akar.

Ha valaki képzelt vagy valódi tűz oltására vizet hoz, arról helytelen félelmet, felesleges gondoskodást s több efelét lehet állítani, de azt, hogy vize által gyújtogat, valóban nem.

Felperes előtt alperes lázító, mert — ugymond — lázadásról szólt. Ez épen anny, mintha a jámbor éjjeli őrt gyújtogatónak kiáltanak ki, mert gyuladástóli óvakodásra int.

És így nem visszaborzasztó méltatlanság-e, hogy a béke fenntartásán igyeksző s a lázadás megelőzésére intő alperes békezavarásról s lázításról vádoltatik, mert a hirhordás elméletlen és roszakaratú embereinek tetszett hosszú beszédekből egyetlen egy ferdített, értelméből kivetkeztetett periodust összefaragni?

Valóban nem közönséges mértékű rosz akarat kellett hozzá, hogy ily megvetésre méltó mondán s ily magokban már erőtlen tanúvallomások mellett valaki ellen komoly vád emeltessék. E rosz akarat mértékét még sokasítja azon feljebb is érintett körülmény, miszerint közcsendháborítás és status elleni lázítás vétke egyetlen egy, már úgy is, a mint a hirhordás után áll, lázításra teljesen czéliránytalan periodus elmondása miatt követeltetik.

Mivel ezen periodus (mint a feladás alapjául s a kérdő pontok anyagául szolgáló levélben s a többször említett 6. tanú vallomásában fekszik) oly logicátlan s értelem nélkül szükölködő, hogy a felperes kir. fis-

cus kénytelen vala azt más tanúknak egymás közt különböző nyilatkozásaikból magyarázgatni, egészítgetni s így bizonyos mondásokat előállíttatni, mikről óhajtja, hogy azok alperes által mondottak légyenek. S mivel mindezen előállított mondásokból is közcsendháborítás és státus elleni lázítás teljességgel nem jött ki, ezt maga a kir. fiscus is annyira érzi, hogy pusztá állításait valami dologgal, valami elkövetett tettel támogatni akarván, alperesnek azt teszi bünül, miképen ez a kérdéses gyűlésre feltett czélból utazott.

Szomorú tekintet, midőn látnunk kell, miképen békés polgárok nemcsak üldöztetnek, de üldöztetésökre oly okok adatnak, melyeknek semmit érő voltak az együgyűek előtt is észrevehető. Ez azt teszi, hogy az üldözés játékként gyakoroltatik, hogy okokra nem is igen van szükség s a zsákmányul kitüzött boldogtalan minden fejtörés nélkül elejthető, vagy nem tudja-e felperes kir. fiscus, hogy a megyei közgyűlések határnapja s nevezetesebb tárgyai jó előre közönségesen tudva szoktak lenni? Nem tudja-e, hogy a táblabírák és tisztviselők legnagyobb száma a gyűléshelytől távol lakván, oda minden gyűlés alkalmával utazni kénytelenek? Nem tudja-e, hogy alperes mint Szathmár megyei birtokos és táblabíró, ezen megye közgyűlésein számos évek óta és igen sűrűn meg szokott jelenni s következőleg 1834-diki december 9-én történt megjelenésével semmi ujat nem tett? Mi körülményben fekszik tehát a lázítás? Vagy inkább van-e itt valami legkisebb körülmény is, miben lázítás fekehtnék? Mert imé az egész dolog s alperesnek egész tette csak ez: alperes óhajtott, bár Szathmár megye az örökös megváltásról szóló törvényjavallatot elfogadná; s ez óhajtása lehető teljeseése végett közgyűlésen, még pedig oly közgyűlésen, melynek fő tárgya épen e törvényjavallat vala, tartott beszédeket, beszédei közben a kir. felség iránti hódoló tiszteletét, az alkotványhoz és törvényhez viseltető hűségét s az országos csend és béke fenntartására czélzó törekedését világos szavakkal kijelentette; mindezekért felperes kir. fiscus által fej és jószág vesztésére kerestetik.

Ezek szerint azon lázító czélzat felől,

melylyel alperes oly méltatlanul vádoltatott, tisztán bemutatván azt, hogy minden ebbeli tárgy nem egyéb r o s z akarat szülte hiu ráfogásnál: hátra van szólni azon vádról is, mely alperest éles fájdalommal tölti el, s mi szerint felperes ama követelt phrasisból következtetve s azzal egybekötve, alperesnek ama közgyűlést megelőző s azt követő életének folytatát vétke s törekvések szennyével akarja bemocskolni.

Ha czélatot nem lehet tettek nélkül következtetni s annyival kevésbé elítélni, ugy törekvést még inkább nem. Törekedés már maga cselekvést teszen, hol tehát cselekvés nincs, ott törekedés sem létezik. Lásuk már minő cselekvése alperesnek az, mihez felperes ily vádat kapcsolhatna.

Egy polgár élte részint köz, részint magános; hivatalon kívüli közélet közgyűléseken foly.

Alperes közgyűléseken, hol és mikor csak körülményei engedték, meg szokott jeleni. Ezt kötelességének ismerte. Bár hiven teljesítené minden magyar ezen hazafi kötelességet.

Magyar- és Erdélyországban 3 országgyűlésen s 11 törvényhatóság közgyűlésein volt szerencséje megjelenni s azokban részt venni.

A felperes őt mint Magyarország polgárát pörli s reá csak magyarországi közlete tartozhatik. Ennek két országgyűlésre nézve az ország szertei köztudat s közvéleményen kívül a nagyméltóságú főrendek táblája tagjait hívja biznyságul s bátor azon nagyméltóságú tábla hódolva tisztelt elnökére hivatkozni és hivatkozik tisztelt birái közül azokra, kik hasonlólag gyakran voltak beszédeinek s nagyobbára helyben hagyó tanúi, nem mindenkor felség s hazairánti hivségét s buzgóságát bizonyítottá-e? Nem törvények oltalmára s nem törvényeken ejtett sérelmek ellen szólalt-e fel minden időben? Engedte-e magát ezen hazafi kötelessége teljesítésétől akár ország színe előtt tett fenyegetés, akár szép szavak által valaha elmozdítatni? Midőn pedig a kormány czélatát a haza valódi boldogságára intézettek eltudta ismerni, mint p. o. az urbéri

tárgy előleges felvételekor, nem buzgó s nem sükerrel vívott-e mellette, nem gondolván a sokaságnak helyben nem hagyásával?

E hazában csak két törvényhatóság közgyűlésein lehetett szerencsés megfordulni s a közdolgokban részt venni; ezek közül Szathmárvármegyének biznyságlevelét feljebb már láttuk, itt van Bihar vármegyének 68-ik sz. alatti nem kevésbé elhatározott hiteles bizonyítványa.

Erdélyi polgári élete nem tartozik ugyan a felperesre, mindazáltal ide csatolja nemes Alsó-Fejér, Kolozs, Doboka vármegyéknek, Kóvár vidékének s Udvarhely- és Marosszékeknek 69. 70. 71. 72. 73. és 74-ik szám alatti bizonyítványait, a más 3 törvényhatóság közül, hol hasonlólag volt szerencséje közgyűlésekben részt venni, egyben nem lévén mostan közgyűlés, kérelme még be nem adathatott, két törvényhatóságban pedig a Rendek kívánsága és sürgetése ellenére az elnökök kérelmét tanácskozás alá venni nem engedték. Két törvényhatóság tisztelte meg alperest, az 1834-iki országgyűlésre követté választván. Hogy azon törvényhatóság, melynek választását mint előbb történetet elfogadván, azon ország gyűlésén képviselője volt, t. i. nemes Udvarhelyszéke kötelességében eljárásaival meg volt elégedve, annak elegendő biznysága, miszerint a közelébb mult országgyűlésre is közakarattal követnek megválasztották.

Erdélyben alperes hivatalt is folytatott, nem olyat ugyan, mely fényes czimmal vagy gazdag fizetéssel lenne egybekötve, de olyat, mely fontos és nagy hatású, két tudományos nevelő intézetnek (collegiumnak) volt ugyanis igazgatója. Egyikről lemondott, másikat most is folytatja. Hogy ezen hivatalos körben minő törekedést bizonyított, azt tett lépéséből megláthatni.

De ezek is részint magános életét s cselekvéseit illetik, melyeknek keblét nyugtató becse nagyobb, mondhatni szentebb előtte, hogy sem azt azoknak elbeszélése s felhordása által profanálni akarná.

(Folytatása következik.)